

Η ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΤΡΑΓΟΔΙΑΣ

Τοῦ κ. ΠΕΛΟΥ ΚΑΤΣΕΛΗ

‘Ανάμεσα σ’ δύτικά τά προβλήματα, πού άντιμετωπίζει ένας πνευματικός έργος της τούθι θεάτρου, κυρίαρχο ύψωνται τό πρόβλημα της δημιουργικής ανταπαράστασης της ‘Αρχαίας Τραγωδίας στήγη έποχή μας. Στόν τομέα αὐτού έγιναν ώς τώρα—και γίνονται—πολλές προσπάθειες. Μπρός στό θησαυρό της ἀρχαίας μας κληρονομίας, πολλοί στέκονται μὲν δέος και προσπαθούν ν’ ανακαλύψουν ένα μέσο γιά νά ανοίξουν τις ἐφτασφράγιστες πύλες του. Γιατί δραγε: ‘Επειδή πιστεύουν διότι μέσα εἶκει αιχμαλωτισθεί μιὰ ονότητα ζωῆς, σ’ ένα αξέδουλυτο σύνολο μορφής και οδύσσεις, πού μπορεῖ και σήμερα νά έχῃ μιὰ ένδεργετική ανταπόκριση στή ζωή μας; ‘Η πάλι ένα σύνολο Ζωῆς, πού ανεξάρτητα πρός τή μορφική του παράσταση, ἐκφράζει ένα πανανθρώπινο περιεχόμενο, πού παραμενει και σήμερα ἀγέραστο, μιὰ και ή ἀνθρόπινη φύση στά βασικά της γνωρίσματα παραμένει ή ίσια. ‘Η τέλος—ἀδιάφοροι και παρέθνοντας πρός δύο αὐτά—ἀσχολούμαστε με τήν ἀρχαία τραγωδία ἐπειδή γενίξτης γεννήμων έπαναλαμβάνουν τή γενικά παραδεδεγμένη ὅρχη τήν καλλιτεχνική και πνευματικής τελειότητας τού δραματικού αὐτού είδους.

‘Αληθινά πολὺ θά μάς ἐνδιέφερε νά ξεκαθαρίζαμε τά κίνητρα και τό ξεκίνημα δλων δύσων καταπινούνται με τήν ἀρχαία τραγωδία. ‘Από τίς απαντήσεις πού θά μᾶς έδιναν θά φώτιζαν τό θήμο και πνευματικό τους αντίκρυσμα και θά μᾶς ἐπειθαν γιά τή σοβαρότητα ή δχι τής δουλειές τους. ‘Η ψυφανίσμενος πρέπει νά δημολογηθεί—και ας τοῦ συχωρεθεί—πώς έδυν ἀπό τό Φῶτο Πολιτή κανένας δλλος, ώς τώρα, δέν τόν διαφώτει πάρω στόν τομέα αὐτού. Γιά τόν Φῶτο Πολιτή οι δέιες ζωῆς τής ἀρχαίας τραγωδίας ήταν τό πιστεύοντος. ‘Οπλιμένος ἀπό τό δράματισμο και τή σύλληρη τους ήταν γόνιμος στό νά έφευρισκει τρόπους παραστατικά νά τίς έξωτερικεύσει, με τά σύγχρονα ἔκεινα μέσα, πού τή χρήση τους τήν ἐπέβαλλαν οι νέες πνευματικές και αἰσθητικές συνθήκες πού δημιούργησε ή ζωή από τό κοίλισμα τών αἰλόνων. ‘Έτοι σάν επαναστάτης ὅρθιθηκε κάθε παράδοση, κάθε ἀκαδημαϊκή γνώση—ιδιαιτέρα στήν ἀλησμόνητη ἔκεινη παράσταση τού «Οἰδίποδα Τυράννου»—γιά τών παραδομένους ρυθμούς και φόρμες τών στοιχείων του Χαρού, τής Μουσικής, τής ‘Ορχηστρής, τής Σκευής, τού Χώρου. ‘Έτσι, ἀκολουθώντας μόνο τή φωνή τής καρδιάς του, ζήτησε νά ζωντανέψει μόνο τό δραματικό στοιχεῖο τών ἀρχαίων τραγωδιών, πασχίζοντας νά φέρει σε φως τήν ἐσωτερική οὐσία τής διθάνωτης ποιησής τους. Πίστευε, πώς μόνο αὐτό έχει ἀνταπόκριση με τό σήμερα και μόνο αὐτό ζήτησε νά τονίσει. ‘Αντιθέτω, οι διάδοχοι του προέκριναν κώμεσσα και ἀτρόπους πού δέν μᾶς έκαστρισαν, οὔτε τήν πνευματική τους ‘εστάση’, οὔτε τίς ἐπιδίωξεις τους. Κατί διεράται κανένας έν ξεκινάντε πρός τήν ἀρχαία τραγωδία, διαβένοντας μιὰ κάποια προσωπική συγκίνηση, διπνευση, ή δονισμένη πίστη.

Τούς μάγεψε μήπως—πως τό Φῶτο Πολιτή—ή τραγική οὐλληφη τής ζωῆς, πού ἐκφράστηκε εἶκει στήν άκμη ἐνός πολιτισμού—τότε πού διάνθρωπος ανακά-

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

λυφε τόν έσυτό του και τό μεγαλεῖο του, και σάν ήρωας τής ἀτομικής θελητῆς ζήτησε νά τό διαφεντέψει ἀπέναντι δλων, και τώς θεών ἀκόμα, ή τάχα γοητεύτηκαν μόνο ἀπό τήν πασαστική μορφιά τής ‘Αττικής Τραγωδίας, ἀπό τήν τελειότητα τής μορφής πού έδουσε σε μιὰ ἐσωτερική τραγική κίνηση, ποδ γι’ αὐτός μένει ένην και ἀμετάφραστη—δοσ και διν τυχόν τήν ὑπωφάζονται, γι’ αὐτό και ἀδιαφορούν νά τή φύρωση σε φάσ; Μά κι’ διν συμβαίνει τό τελευταίο, μπορούμε—διν είμαστε σοβαροί στον θνητωποι—νά ἐπαναπαύσουμε λέγοντας, πώς ἐπίζημομ πόνο τή φωρική ἀνάβιωση τής ‘Αρχαίας Τραγωδίας; Ξεχνούμε πάρος τό καλλιτέχνημα, στήν τελευταία ἀνάλυση, είναι ένα ἀξεδιάλυτο σύνολο μορφής και οὐσίας, και πώς ή ἀξία του καθορίζεται ἀπό τό ειδικό δέρος τού περιεχόμενου του. Τί νά τήν κάνω τή φωρική ἀνάβιωση, δοσ τέλεια κι’ διν είναι; Μπορεῖ αὐτή νά συντελέσει σε μιὰ πνευματική διλήτωση και σ’ έναν θηικό δεσμό διάνμεσο στούς ἀνθρώπους; ‘Η πάλι, μπορεῖ νά τή δικαιολογούμε διαχρισμός πώς έχουμε χρέος έθνικο νά προβάλλουμε τούτη τήν θηική μας κληρονομία, μιὰ και τό δράχιο δράμα συγκέντρωσ—δπως διάβαστα στό πρόγραμμα τού Θυμελικού Θιάσου—τό πνευματικό και καλλιτεχνικό καταστατάγμα προηγούμενον μακρών αἰλόνων και συνέθεση μιὰ πνευματική διότητα ἀξεπέραστη πιά;

‘Ομολογώ πώς τά δημορφέμαντα τούτα λόγια δε βρίσκουν καμιά ἀνταπόκριση μέσα μου. ‘Έχουνε, ισως, σπουδασια προσποτή γι’ αὐτόν πού τά έγραψε. ‘Οχι δύμας γιά μένα, ούτε πολὺ περισσότερο—γιά νά δικαιολογήσουν, σάν κίνητρα, ένα έργο ζωῆς. Βέβαια, σύμφωνα με τήν Γκατσίκη ρήση: ειοι νέοι έχουν χρέος δοσ κι’ διν προκύπτει στό σύνολο του δύ κόσμος, νά ζεκινούν πάντα ἀπό τήν ὅρχη και νά ξαναζήνων ώς στοια τούς σταθμούς τού παγκόσμιου πολιτισμού. Σωστά. ‘Αν είμαστε συνταντά, κι’ διν «ή γνώση δρίζει τά «επέλη» τής ζωῆς μας—χρέος έχουμε σάν στοια νά ξαναζήνωμε—δηλαδή νά συνειδητοποιούμε, νά αναπλάθουμε—τούς σταθμούς τού παγκόσμιου πολιτισμού. ‘Από τή γνώση αὐτή θά ζεκινήσουμε γιά τή δική μας προσφορά στή δημιουργία τού σύγχρονου Πολιτισμού. Κάθε σταθμός ἐνός πνευματικού πολιτισμού είναι μιὰ δόναμη πού πρέπει με μόχτο και ἀγώνας νά κατακτηθῇ. Γνωρίζω δύμας τήν ἀρχαία τραγωδία—αὐτό τόν «Εκανόνα» και τό σταθμό τού ἀρχαίου μας πολιτισμού—δε θά πει φιλολογικά τή μελετώ, ιστορικά τήν τοποθετή, γραμματολογικά τήν έρμηνευσ. Ξέχωρα δπ’ αὐτά, ή σάν κατάληξη τής δλλης αὐτής δουλειάς, είναι ή γνώση πού διόχτησα νά με βοηθήσει νά ξεκαθαρίσω τό ζωντανό κορμί τής ἀρχαίας τραγωδίας. ‘Ο, τι έχει ἀνταπόκριση με τό Σήμερα, με μένα σάν στοιο, ή κυριότερα, με μένα, σάν μέλος ένδος συνόλου.

Επιθώκη, και είναι σωστό, πώς, διτι διόπτραση, παρά σάν πλαστεΐ, σάν χαρακτηριστεί μέσος μου. Έμηνευόμενο μόνο έκεινο πού κατέχουμε. Πώς λοιπόν καταπινόμαστε με τήν ἀρχαία τραγωδία, δταν δέν έχουμε ξεκαθαρίσει τίς διόψιεις μας, δταν δέν ταυτιοθήκαμε μαζί τους, ή κυριότερα, με μένα, σάν μέλος ένδος συνόλου.

И АРХАІА ТРАГӨДІЯ

ζωντανός Συνθρωπος μέ δι. ζωντανό διατηρει ἀκόματα; Πολλοί, φοβούμαι πως οι περισσότεροι, που καταπλάνονται με τὸ ἀγέχειραμα αὐτό, δὲν ξεινούν φέροντας μαζὶ τους σε καυτερή, ζωντανή ώλη κότι πού νά έχει σχέση με την οὐδόν του δράχμαν δράματος και με τὸ νόμιμα τῆς ἐποχῆς μας. Ἐνέντεις διάβασις ἐπιχειρούν στο διάφορα μέλη τῆς τραγωδίας, «οὐμέντος πᾶς διν κατορθώσουν νά προβάλλουν κατά κάπιο τρόπο. Ἐνα μέρος τῆς Ἀρχαίας Τραγωδίας, τὸ Χορό, δι πομε, μοιραία θὰ προβλεψει και τὸ σύνυλο και θὰ λυθεῖ τὸ αιγαίνων τῆς Σφιγγός. Ἔτοι ή δουλειάς τους διαφοροποιείται όποι τὴν ἐπιτελεότητα ή δηι πού διαθέουν στὸ νά κινήσουν Ἑνα ... «ενευρόσπαστο» και νά τὸ κάνουν νά μιλάνει. Ο ἔνας τὸ κινέας χορευτικοί και τὸ κάνει νά κορδακίζεται άναισχυντα, μπρός στις περιώδυνες μορφές τοῦ δράματος, μιμούμενος στάσεις, κινήσεις, σχήματα, παρέμνει ὅποι τὰ πολυποιούμενα δράχμα γηγετει και αδιθαιρετα μεταφέρουμε διδού, δ ὅλος καταφεύγει σε ὄρχηστρικοδελιγυμός, πού καταλήγουν σε διμάσικες γυμναστικοὶ επιδείξεις και όχρωποις, τοὺς ίσως νά προσφέρουν Ἑνα εὐχάριστο θέαμα στὸ μάτι τοῦ χαύνου θεατή, μά που ἀποτελούν Ἑνα ἀνεπανθρώπινο πλήμνη στὴν τραγικὴ ὑπόθεση τοῦ Χοροῦ και στὴν δηλ του μουσικὴν οὐλήηη (Ιδιαίτερα γάλ τὸ Χορὸ τοῦ Αἰσχύλου). »Υστερα, δύον ἀφορει τὰ Χορικά: ή τὰ λυρικά μέρη δ ἔνας βαζει τὸ «ενευρόσπαστο» του νά τὰ τραγουδηῖαι-διαβοφωντας ή καταλαβαίνουμε το τι λέει—δ ἀλλος, καταφεύγοντας στὰ ξενόφωνα καλλωπίσματα τοῦ «πρέχ - κόρ», τοῦ δρίζει μιά τονική ἀπαγγείλεις διαδικτη πού μᾶς ἐκπλήσσει, μᾶς τραντάζει και στ τέλος μᾶς κουφάζει, μᾶς ἀποτελεσμα τὸ μή μπορούμε και πάλι να παρακολουθήσουμε τὸ τι λέει.

Μά γιατί νά χανδάμε σε παραδείγματα. «Ενα είναι το δέβαιο. Σ' όλες αύτές τις πολύπονες και πολυάπανες προσφορές μοιραία θά είναι ή άποτυχία, δυσθά γνωσθεί μια βασική άρχη: «Η άργατα τραγουδίσα στα μια ένστρητα ζωής, μόνο με τη δική μας ένστρητα ζωής μπορεί να πλησιασθεί και δημιουργικές ν' αναπαρασταθεί. Κάθε παρέκκλιση δύνανε σε άποτυχία.

ΠΕΛΟΣ ΚΑΤΣΕΛΗΣ